Еңсебай Гульназ Ерболқызының
«8D01704 – Орыс тілі мен әдебиеті» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға ұсынылған
«Студенттердің әдебиеттанымдық құзыреттілігін дамытуда инновациялық оқыту технологияларын қолданудың әдістемелік аспектілері»
атты диссертациялық жұмысына

АҢДАТПА

Жұмыстың жалпы сипаттамасы. Қоғамның цифрлануы мен жоғары білім беру жүйесінің трансформациясы жағдайында инновациялық технологиялар мен оқыту әдістемелерін қазіргі білім беру үдерісіне енгізу – қажетті қадам болып саналады. Теориялық тұжырымдамаларды талдау көрсеткендей, инновациялық технологиялар тек цифрлық құралдарды пайдалану ғана емес, сонымен қатар студенттердің танымдық белсенділігін арттыруға, олардың дербестігін, сыни және талдамалық ойлауын дамытуға бағытталған педагогикалық стратегияларды саналы түрде қолдануды білдіреді. Әсіресе бұл технологияларды филологиялық білім беруде қолданудың маңызы зор, өйткені мұнда дәстүрлі түрде дәріс және репродуктивті оқыту формалары басым болып келеді. Қазіргі студенттерге теориялық білімді меңгерумен қатар, оларды цифрлық орта жағдайында қолдануға мүмкіндік беретін жаңа тәсілдер қажет.

Зерттеудің өзектілігі филологтарды дайындау процесінде инновациялық білім беру технологияларын (қашықтан оқыту платформаларын, цифрлық ресурстарды, интерактивті оқу форматтарын және т.б.) тиімді қолдану қажеттілігімен айқындалады. Бұл, өз кезегінде, студенттердің әдебиеттанулық құзыреттерін дамыту мақсатында оларды пайдаланудың әдістемелік аспектілерін ғылыми тұрғыда түсіндіруді талап етеді.

Таңдалған тақырыптың өзектілігі бірнеше факторлармен сипатталады. Біріншіден, қазіргі студенттер — цифрлық мәдениеттің өкілдері ретінде, білім беру үдерісінің олардың қабылдау ерекшеліктеріне және оқу стиліне бейімделуін қажет етеді. Екіншіден, дәстүрлі әдебиет оқыту әдістері көбінесе студенттердің жеткілікті деңгейде қатысуын қамтамасыз етпей, олардың талдау дағдыларын дамытуға ықпал ете бермейді. Үшіншіден, инновациялық технологияларды білім беру үдерісіне интеграциялау оқытуды жекелендірудің жаңа мүмкіндіктерін ашып, студенттердің әдебиеттануға деген мотивациясын арттыруға ықпал етеді.

Қазіргі уақытта білім беру саласында инновациялық технологияларды қолдануға деген қызығушылықтың артуына қарамастан, оларды әдебиеттануды оқытуда пайдалану мәселелері әлі де жеткілікті деңгейде зерттелмеген. Қолда бар еңбектер көбінесе мультимедиалық ресурстарды немесе цифрлық платформаларды қолдану сияқты жекелеген аспектілерге бағытталған, алайда бұл технологияларды білім беру үдерісіне жүйелі түрде

интеграциялау мәселесін қарастырмайды. Осыған байланысты студенттердің әдебиеттанулық құзыреттерін дамытуға арналған инновациялық технологияларды қолданудың әдістемелік аспектілерін кешенді түрде зерттеуге қажеттілік туындайды.

Зерттеу объектісі – жоғары оқу орындарында әдебиеттануды оқыту үдерісі.

Зерттеу пәні – студенттердің әдеби құзыреттіліктерін дамыту мақсатында инновациялық технологияларды қолданудың әдістемелік аспектілері.

Зерттеудің мақсаты – жоғары оқу орындары студенттерінің әдеби құзыреттіліктерін тиімді қалыптастыру және дамытуға бағытталған, әдебиетті оқыту үдерісінде инновациялық технологияларды пайдаланудың әдістемелік шарттары мен педагогикалық мүмкіндіктерін әзірлеу және теориялық тұрғыдан негіздеу.

Зерттеу міндеттері:

1. « Әдебиеттану құзыреттілігі» ұғымының теориялық негіздерін талдап, оның құрылымын, компоненттерін және болашақ филологтарды кәсіби даярлау жүйесіндегі мәнін ашып көрсету.
2. Инновациялық білім беру технологияларының мәні мен жіктелуін зерттеу, олардың әдебиеттану пәндерін оқытудағы әлеуеті мен дидактикалық мүмкіндіктерін айқындау.
3. Инновациялық технологияларды (цифрлық, жобалық, интерактивті, мультимедиалық және т.б.) қолдану негізінде студенттердің әдебиеттанулық құзыреттерін қалыптастырудың әдістемелік моделін әзірлеу.
4. Студенттердің аналитикалық, интерпретациялық және зерттеушілік дағдыларын дамытуда инновациялық технологияларды тиімді қолдануды қамтамасыз ететін педагогикалық шарттарды анықтау.
5. Ұсынылған әдістемені тәжірибелік-эксперименттік тұрғыда апробациядан өткізу және оның студенттердің әдебиеттанулық құзыреттерін қалыптастырудағы нәтижелілігін талдау.

Зерттеу гипотезасы – әдебиеттануды оқыту үдерісінде инновациялық технологияларды мақсатты әрі әдістемелік тұрғыдан негізделген түрде қолдану студенттердің әдебиеттанулық құзыреттерін неғұрлым тиімді қалыптастыруға ықпал етеді деген болжамға негізделеді.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы. Осы зерттеудің ғылыми жаңалығы – студенттердің әдебиеттанулық құзыреттерін дамыту мақсатында инновациялық білім беру технологияларын әдебиеттануды оқытуға интеграциялау үдерісін жүйелі теориялық-әдіснамалық және қолданбалы тұрғыдан түсіндіруінде. Жылдам өзгеріп жатқан ақпараттық-білім беру кеңістігі мен гуманитарлық білімнің цифрлануы жағдайында дәстүрлі оқыту формалары мен әдістерін қазіргі білім беру талаптарына бейімдеу мәселесі аса өзекті болып отыр. Білім берудегі инновациялық технологияларды қолдануға арналған ғылыми еңбектердің мол көлеміне қарамастан, әдебиеттану білімінің контекстінде бұл мәселе әлі күнге дейін кешенді деңгейде қарастырылмаған.

Осылайша, зерттеу әдебиеттанулық құзыреттерді қалыптастыру үдерісіне цифрлық және интерактивті білім беру шешімдерін енгізудің қажеттілігі мен мүмкіндіктеріне теориялық әрі әдістемелік тұрғыдан негіздеме бере отырып, ғылыми олқылықтың орнын толтырады.

Жұмыстың алдыңғы зерттеулерден ерекшеленетін маңызды нәтижелерінің бірі – цифрлық құралдарды пайдалану арқылы оқыту үдерісінде мақсатты түрде қалыптастырылуға тиіс әдебиеттанулық құзыреттердің құрамын және құрылымын негіздеу болды. Зерттеу барысында әдебиеттанулық құзыреттің аналитикалық, сыни, интерпретациялық және коммуникативтік құрамдас бөліктері айқындалып, жан-жақты сипатталды. Әрбір компонент филологиялық білім беру міндеттеріне сәйкес өз ерекшелігіне ие және мәтінді визуализациялау, цифрлық карталар, интерактивті квесттер, мультимедиалық жобалар, толықтырылған және виртуалды шындық элементтері сияқты белгілі бір технологияларды қолдану арқылы дамытыла алады.

Бұл зерттеу шеңберінде алғаш рет инновациялық технологияларды әдебиеттанулық білімге тиімді енгізуге ықпал ететін педагогикалық шарттарды жүйелі түрде талдау әрекеті жасалды. Мұндай шарттарға: оқытушының білім беру үдерісін цифрлық трансформациялауға дайындығы; қажетті техникалық және бағдарламалық ресурстардың болуы; оқытушының цифрлық оқу сценарийлерін жобалау және жүзеге асыруға әдістемелік тұрғыдан даярлығы; сондай-ақ студенттердің ақпаратты жаңа форматта қабылдап, қайта өңдеуге қажетті базалық цифрлық және академиялық дағдыларының қалыптасқандығы жатады.

Маңыздылығы – жұмыстың ғылыми жаңалығы мазмұндық аспектілермен ғана шектелмей, оның қолданбалы бағыттылығында да көрініс табады. Зерттеу барысында әзірленген методикалық ұсынымдар, цифрлық тапсырмалар үлгілері, мәтін талдауының схемалары, электрондық оқу модульдері мен диагностикалық құралдар филология оқытушылары тарапынан оқу курстарын жаңғыртуда, сондай-ақ «Филология», «Педагогикалық білім», «Лингвистика» және басқа да жақын бағыттар бойынша білім беру бағдарламаларын жүзеге асыруда пайдаланылуы мүмкін.

Зерттеу материалдары – білім беру мен педагогика саласындағы философиялық және педагогикалық еңбектер, сондай-ақ Виктор Астафьевтің («Последний поклон», «Последние грусти и радости»), Аслан Жақсылықовтың («Сны окаянных») және Саша Соколовтың («Школа для дураков») шығармалары.

Зерттеудің теориялық-әдіснамалық негізін құрайды: құзыреттілік тәсіл (А.В. Хуторской, И.А. Зимняя), іс-әрекеттік тәсіл (Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев), цифрлық дидактика тұжырымдамалары (Е.С. Полат, Н.В. Макарова), әдебиеттанулық талдау әдіснамасы (Ю.М. Лотман, В.И. Тюпа және т.б.).

Қорғауға ұсынылатын тұжырымдар:

1. **Инновациялық технологияларды әдебиеттанулық білім беру үдерісінде қолдану** студенттерге әдебиетті сөз өнері ретінде, ал әдебиеттануды ғылыми пән ретінде тұтас қабылдауды қалыптастыруға ықпал етеді. Цифрлық, мультимедиалық және интерактивті оқыту құралдары танымдық белсенділікті арттырып, көркем мәтінді талдауды көрнекі, эмоциялық тұрғыдан бай әрі зерттеушілік бағытқа бағдарланған етеді.
2. **Студенттің әдебиеттанулық құзыреті** теориялық-әдеби ұғымдарды меңгеруді, аналитикалық әдістерді қолдана білуді, көркем шығармаларды интерпретациялай алуды және өз көзқарасын дәлелді түрде білдіру қабілетін қамтитын тұлғаның интегративтік сапасы ретінде қалыптасады. Инновациялық технологияларды қолдану бұл компоненттердің жүйелі дамуын цифрлық дереккөздер, виртуалды кітапханалар, интерактивті карталар және мәтінді бірлесіп талдауға арналған платформалар арқылы қамтамасыз етеді.
3. **Инновациялық технологияларды оқу үдерісіне енгізу оқытушының рөлін өзгертеді:** ол тек білім тасымалдаушысы ғана емес, студенттердің зерттеушілік және шығармашылық іс-әрекетін ұйымдастырушыға айналады. Бұл дәстүрлі ақпарат жеткізу моделінен оқытудың іс-әрекеттік моделіне өтуді қамтамасыз етеді, онда студенттер білім алудың белсенді субъектілеріне айналады.
4. **Әдебиеттанулық құзыреттерді тиімді дамыту** жобалық және зерттеушілік іс-әрекетті, онлайн-курстарды, цифрлық симуляцияларды, әдеби нысандар бойынша виртуалды экскурсияларды, сондай-ақ геймификация және кейс-технологияларды қамтитын арнайы педагогикалық шарттарды жасауды талап етеді. Мұндай оқу үдерісін ұйымдастыру сыни ойлауды, коммуникативтік дағдыларды және студенттердің зерттеушілік дербестігін дамытады.
5. **Эксперименттік нәтижелер** инновациялық технологияларды жүйелі түрде қолдану студенттердің аналитикалық және интерпретациялық мәдениетін арттырып, көркем мәтіндерді терең түсіну қабілетін дамытатынын және әдебиетке, ғылыми зерттеуге деген мотивацияны жоғарылататынын дәлелдейді. Осылайша, инновациялық технологиялар қазіргі жоғары оқу орнындағы әдебиеттанулық білім беруді жаңғыртудың маңызды факторы болып табылады.

   Осылайша, студенттердің әдебиеттанулық құзыреттерін дамыту құралы ретінде инновациялық технологияларды әдістемелік тұрғыдан түсіндіру мен тәжірибелік апробациялауға бағытталған зерттеу қазіргі заманғы жоғары гуманитарлық білім беру жүйесінде сұранысқа ие өзекті ғылыми-педагогикалық бағыт болып табылады.

Зерттеудің теориялық маңыздылығы –интерактивті онлайн-жобаларды әдеби білім сапасын арттырудың құралы ретінде пайдаланудың әдістемелік тәсілдерін жүйелеу және теориялық тұрғыдан негіздеуге

ұмтылысында. Зерттеу барысында бұл оқыту формаларын қолдану қандай педагогикалық шарттарда негізді және оқу нәтижелері тұрғысынан өнімді болатыны анықталады. Сонымен қатар жұмыста цифрлық технологияларды білім беру ортасына интеграциялау, олардың студенттердің мотивациясына, оқу әрекетінің динамикасына және цифрлық білім кеңістігіндегі оқытушы рөлінің трансформациясына әсері қарастырылады.

Жұмыстың практикалық маңыздылығы – инновациялық технологияларды оқу үдерісінде қолдануға арналған әдістемелік ұсынымдар әзірлеу және оларды тәжірибеде тексеру, сондай-ақ оларды гуманитарлық бағыттағы түрлі білім беру ұйымдарына бейімдеп енгізу мүмкіндігінде.

Жарияланымдар және зерттеу жұмысын сыннан өткізу (апробация). Зерттеу жұмысының негізгі ғылыми нәтижелері мен қорытындылары отандық және шетелдік басылымдарда, сондай-ақ халықаралық ғылыми-практикалық конференциялар жинақтарында жарияланған 8 мақалада көрініс тапты. Олардың ішінде 1 мақала Scopus халықаралық дерекқорында, 3 мақала – Қазақстан Республикасының Ғылым және жоғары білім сапасын қамтамасыз ету комитеті ұсынған журналдарда жарияланған. Сонымен бірге 2 мақала халықаралық ғылыми журналдарда жарияланып, 2 баяндама халықаралық ғылыми конференцияда оқылды.

Диссертацияның құрылымы кіріспеден, үш бөлімнен, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімі мен қосымшалардан тұрады.